

รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ
เรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนในการรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร
(AIBD/NBT Regional Workshop on Media’s Roles in Coping with Disinformation)”
ระหว่างวันที่ ๒ – ๔ เมษายน ๒๕๖๒
ณ ห้องบรรยาย ๑ ชั้น ๒
อาคารสถาบันการประชาสัมพันธ์

กรมประชาสัมพันธ์ โดยสำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศจัดให้มีการประชุมปฏิบัติการเรื่อง “บทบาทของสื่อมวลชนในการรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร (AIBD/NBT Regional Workshop on Media’s Roles in Coping with Disinformation)” ระหว่างวันที่ ๒ – ๔ เมษายน ๒๕๖๒ ณ สถาบันการประชาสัมพันธ์ กรมประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมให้บุคลากรด้านสื่อสารมวลชนมีความรู้และตระหนักถึงผลกระทบจากการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและสามารถปฏิบัติหน้าที่บนพื้นฐานของจรรยาบรรณ จริยธรรมสื่อมวลชนและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง มีวิจรรย์ญาณในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามข้อเท็จจริง มีความตระหนักรู้ที่จะตรวจสอบข้อมูลข่าวสารอย่างถี่ถ้วน ก่อนนำเสนอต่อสาธารณชน ทั้งนี้ ได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรจากสถาบันพัฒนาการวิทยุ – โทรทัศน์ แห่งเอเชีย - แปซิฟิก (Asia-Pacific Institute for Broadcasting Development: AIBD) และวิทยากรจาก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation - UNESCO) ประจำประเทศไทย มาถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ด้านการรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสื่อมวลชน

ในพิธีเปิดการประชุมในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๖๒ อปส. มอบหมายให้ รปส. (นายจรรุญ ไชยศรี) เป็นประธานเปิดการประชุมฯ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมมีความรู้และตระหนักรู้เกี่ยวกับโทษของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารที่จะส่งผลกระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงระดับประเทศชาติ
๒. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมการประชุมสามารถปฏิบัติหน้าที่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร บนพื้นฐานของจรรยาบรรณ จริยธรรมสื่อมวลชนและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง
๓. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีวิจรรย์ญาณในการรับและรายงานข้อมูลข่าวสารโดยที่ไม่มีการบิดเบือนข้อเท็จจริง โดยการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารอย่างถี่ถ้วน

ผู้เข้าร่วมการประชุม ประกอบด้วย ผู้แทนจากกรมประชาสัมพันธ์ ได้แก่ สทท. สวท. สนข. และ สปข. ๑ – ๘ ผู้แทนจากองค์กรสื่อมวลชนของไทย ได้แก่ อสมท และ ไทยพีบีเอส ผู้แทนจากประเทศสมาชิก AIBD ได้แก่ เนปาล ภูฏาน และศรีลังกา ผู้แทนจากประเทศคู่ภาคีภายใต้ความร่วมมือ MOU ได้แก่ กัมพูชาและเมียนมา รวมทั้งสิ้น ๒๐ คน และผู้เข้าร่วมสังเกตการณ์จากกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน ๒ คน

วิทยากร

๑. Mr. Ravi Shankar Annaswamy จาก AIBD
๒. Mr. David Young จาก UNESCO

รูปแบบของการประชุมเชิงปฏิบัติการ

- ภาคทฤษฎี บรรยายเกี่ยวกับความสำคัญของความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชน คำจำกัดความของคำว่า การส่งข้อมูลข่าวสารที่ผิด การบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงแต่ไม่สมควรเผยแพร่ และข่าวลวง สามารถตระหนักรู้ว่าการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารสร้างปัญหายุ่งยากให้กับสื่อมวลชนอย่างไร รวมทั้งการให้ความหมายกับคำว่า “รู้เท่าทันสื่อ” ตลอดจนการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสาร และเรียนรู้วิธีการบ่งชี้ว่าอะไรคือการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายที่ควบคุมการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร หลักการและจริยธรรมสื่อ เพื่อให้สื่อมวลชนได้รู้ว่าควรต่อสู้กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารอย่างไร ตลอดจนการจัดการกับการคุกคามสื่ออันเป็นผลมาจากการต่อสู้กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการละเมิดสิทธิด้วยการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารด้วยการยกตัวอย่าง พร้อมทั้งให้หลักการรายงานข่าวอาชญากรรม และภัยพิบัติต่าง ๆ ตลอดจนการใช้เครื่องมือผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อตรวจหาข้อมูลข่าวสารที่ถูกบิดเบือน

- ภาคปฏิบัติ แบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติด้วยการตรวจสอบเนื้อหาข้อมูลข่าวสารเพื่อหาข้อบ่งชี้ข้อเท็จจริงของข้อมูลข่าวสาร โดยนำหลักการจากการบรรยายมาเป็นหลักปฏิบัติ ฝึกวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารโดยใช้หลักจริยธรรมและหลักการของสื่อมวลชน ฝึกสร้างสรรค์มัลติมีเดียเพิ่ม สร้างความตระหนักรู้ให้กับประชาชนเกี่ยวกับการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารตามสื่อต่าง ๆ

- การศึกษาและดูงานศูนย์ข่าวก่อนแชร์ของสำนักข่าวไทย

สาระสำคัญจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

วิทยากรได้บรรยายถึงผลกระทบจากการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร อย่างเช่น การแพร่กระจายข่าวลวงทางสื่อสังคม ซึ่งสามารถสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ข่าวลวงเหล่านั้นแพร่กระจายจนเป็นข่าวลือสามารถคร่าชีวิตผู้บริสุทธิ์ สถานีโทรทัศน์บีบีซีดำเนินการพยายามในการรับมือกับข่าวลวง โดยจัดตั้งทีมงานตรวจสอบข่าวโดยเฉพาะ ซึ่งก็พบว่า คนส่วนใหญ่ไม่มีเจตนาเผยแพร่ข่าวลวง อย่างไรก็ตามข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องและบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงนั้นมีอยู่ ๗ แบบคือ

๑. ข่าวล้อเลียน
๒. ข่าวที่มีเนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิด
๓. ข่าวที่แอบอ้าง
๔. ข่าวก๊วปตัวเอง
๕. ข่าวที่มีการใช้ภาพหรือบรรยายภาพเพื่อดึงดูดความสนใจแต่ไม่ตรงกับเนื้อหาที่แท้จริง
๖. ข่าวที่มีบริบทที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง
๗. ข่าวที่ปรุงแต่ง

ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องและบิดเบือนไปจากความเป็นจริงทั้ง ๗ แบบเหล่านี้ส่งผลเสียต่อวงการสื่อมวลชน

การเป็นสื่อมวลชนที่น่าเชื่อถือ ควรมีคุณสมบัติดังนี้

- มีความถูกต้อง: ซึ่งต้องยึดถือข้อเท็จจริงและความเป็นจริง
- ความเป็นกลาง: ปราศจากอคติ
- ความเป็นธรรม: รับฟังความเห็นจากทุกฝ่าย
- มีความเชื่อถือน่าไว้วางใจ: ประชาชนเชื่อในสิ่งที่นำเสนอ
- ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องสามารถสร้างความเสียหายแก่ผู้เกี่ยวข้อง

Disinformation, Misinformation, Mal-information

ในความเป็นจริง ไม่ควรใช้คำว่าข่าวลวง เนื่องจาก “เรื่องราวที่สื่อมวลชนผลิตนั้นมีพื้นฐานจากข้อเท็จจริงที่พิสูจน์ได้ มีหลักฐานสนับสนุน นำเสนออย่างถูกต้องและแสดงแง่มุมทั้งหมดให้เห็นโดยไม่มีอคติ” เป็นการบอกอย่างมีนัยว่าข่าวจะมีแต่ความจริงเท่านั้น ในขณะที่ การบิดเบือนข้อมูลข่าวสารหรือ Disinformation เป็นความพยายามที่จะสร้างความสับสนให้แก่ประชาชนโดยการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ไม่ตรงไปตรงมา บ่อยครั้งที่ใช้กลยุทธ์ด้านการสื่อสาร อย่างเช่น การสร้างความเสียหาย หรือการประณินประνομ การที่พรรคการเมืองโน้มน้าวผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ส่วนคำว่า Misinformation หรือข้อมูลข่าวสารที่ผิด เกิดขึ้นจากการสร้างขึ้นหรือเผยแพร่โดยไม่ตั้งใจหรือมีเจตนาร้าย ตัวอย่างเช่น ตัวเลขผิด ความผิดพลาดจากการรับข้อเท็จจริง ซื้อมัด แต่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ไม่ดีหรือ Mal-information นั้น เป็นข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงแต่มีเจตนาทำร้ายคน องค์กร หรือประเทศ ตัวอย่างเช่น การรายงานเรื่องสนธิสัญญาทางเพศของบุคคลโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณชน

การตรวจหาข่าวลวง ดำเนินการดังนี้

๑. พิจารณาแหล่งที่มาของข่าวว่ามาจากไหน เป็นหน่วยงานหรือบุคคลที่ดำเนินการกิจอะไร มีข้อมูลการติดต่อที่ชัดเจนหรือไม่
๒. ตรวจสอบผู้เขียน โดยการค้นหาลักษณะรวดเร็วว่า ผู้เขียนข้อมูลข่าวสารนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือและมีอยู่จริงหรือไม่
๓. ตรวจสอบวันเวลาของเหตุการณ์ โดยการเทียบกับข่าวที่เคยรายงานมาแล้ว
๔. ตรวจสอบความมีอคติหรือไม่ โดยพิจารณาว่า ความเชื่อที่มีอยู่ส่งผลกระทบกับการตัดสินใจหรือไม่
๕. เข้าไปอ่านเนื้อหา เมื่อหัวข้อน่าสนใจก็อ่านเนื้อเรื่องทั้งหมดว่าคืออะไร
๖. ข่าวนั้นเป็นเรื่องตลกหรือไม่ หากเป็นเรื่องที่แปลกมากก็อาจจะเป็นการเสียดสีล้อเลียน จึงควรสืบค้นแหล่งที่มาและผู้เขียนเพื่อความมั่นใจ
๗. สอบถามกับผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นบรรณารักษ์ หรือที่ปรึกษาหน่วยงานเพื่อตรวจสอบความจริง

การตรวจสอบข่าวลวงและพิสูจน์ข้อเท็จจริง

ทั้งสองวิธีการนี้จะช่วยจัดข่าวลวงและข่าวลือที่แพร่กระจายออกไปอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ The International Fact-Checking Network หน่วยงานของสถาบันพอยน์เตอร์ (Poynter Institute) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๕๘ ให้แนวคิดดังนี้

๑. การตรวจสอบข่าวลวง (Fact-checking) เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงหลังจากที่ข้อมูลข่าวสารนั้นออกเผยแพร่แล้วด้วยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่ประชาชนทั่วไป โดยตรวจสอบกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญ จากสถาบันการศึกษาและจากหน่วยงานรัฐบาล เมื่อตรวจสอบแล้วก็สรุปข้อมูลที่ถูกต้องบนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริง

๒. การพิสูจน์ข้อเท็จจริง (Verification) เป็นการหาข้อพิสูจน์ก่อนที่ข้อมูลข่าวสารจะถูกเผยแพร่ออกไปทางออนไลน์ โดยได้รับหลักฐานอ้างอิงจากผู้รู้เห็นเหตุการณ์ หรือสืบค้นเบาะแสจากภาพในอดีตเมื่อได้ข้อพิสูจน์แล้วก็มาถึงขั้นตอนที่จะพิจารณาว่าควรนำออกเผยแพร่หรือไม่

หลักการด้านวารสารศาสตร์ จริยธรรมสื่อ และกฎหมายสื่อระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

โดยทั่วไปภาระผูกพันในลำดับแรกของผู้สื่อข่าวคือการเสนอความจริง เพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อประชาชน ฉะนั้น สิ่งที่จะต้องทำคือการสร้างวินัยในการตรวจสอบ และเป็นอิสระจากแหล่งข่าวที่จะนำเสนอ ขณะที่จริยธรรมสื่อจะเป็นตัวช่วยให้ผู้สื่อข่าวเกิดความตระหนักและระมัดระวังเกี่ยวกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร นอกจากนี้ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นยังทำให้ผู้สื่อข่าวมีสิทธิในการรายงานข่าวอะไรก็ได้ในประเทศส่วนใหญ่ แต่กฎหมายว่าด้วยการหมิ่นประมาทเป็นสิ่งที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

การดำเนินการเพื่อต่อสู้กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารในประเทศต่าง ๆ

ข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้ต่อสังคมได้อย่างรุนแรง ปัจจุบันรัฐบาลในหลายประเทศและสหภาพด้านวิทยุ-โทรทัศน์หลายแห่งทั่วโลกจึงพยายามช่วยกันรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ตัวอย่างเช่น คณะกรรมาธิการยุโรป ได้ก่อตั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับสูงเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่ดำรงขึ้นมาเพื่อต่อสู้กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญ ชุดนี้ได้เสนอคำแนะนำสำคัญ ๆ ไว้ ๕ ประการ คือ

- เพิ่มความโปร่งใสในการนำเสนอข่าวทางสื่อสังคมออนไลน์
- ส่งเสริมการสร้างความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อเพื่อนำทางผู้ใช้สื่อไปสู่ภูมิทัศน์สื่อในยุคที่เหมาะสม
- พัฒนาเครื่องมือเพื่อให้อำนาจแก่ผู้ใช้และผู้สื่อข่าวในการต่อสู้กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร
- ปกป้องความหลากหลายและความยั่งยืนของระบบสื่อสารมวลชนของยุโรป
- ส่งเสริมการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องผลกระทบของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารในยุโรป

เพื่อประเมินมาตรการต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่าง ๆ

ขณะที่ สถานีโทรทัศน์ BBC ได้ก่อตั้งทีมงานตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร และพบว่าในอินเดียประชาชนลังเลที่จะส่งต่อข้อมูลที่คิดว่าอาจกระตุ้นให้เกิดความรุนแรง แต่กลับถือเป็นหน้าที่ที่จะส่งต่อเรื่องราวที่สะท้อนความเป็นชาตินิยมแทน รวมทั้งในเคนยาและไนจีเรียด้วย อย่างไรก็ตาม ข่าวลวงกำลังแพร่สะพัดอยู่ในอินเดีย เคนยา และไนจีเรีย โดยไม่เจตนา เพราะผู้ส่งต่อข่าวลวงเหล่านั้นหวังว่าใครสักคนจะช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข่าวนั้นให้

การบิดเบือนข้อมูลข่าวสารในการรายงานข่าวอาชญากรรมและภัยพิบัติทางธรรมชาติทางสื่อสังคมออนไลน์

ข่าวภัยพิบัติทางธรรมชาติและข่าวอาชญากรรมมักทำให้สื่อสังคมออนไลน์เสนอข่าวที่รุนแรงเกินไป และเป็นเรื่องยากที่จะแยกความแตกต่างระหว่างข่าวจริงกับข่าวลือ วิธีการแก้ไขคือการตรวจสอบข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐและแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ โดยจะต้องเสนอข้อมูลทุกชิ้นจนทุกอย่างมีความชัดเจน อย่างไรก็ตาม แม้การเสนอข้อมูลข่าวสารผิด ๆ เป็นเรื่องที่น่าเศร้า แต่การไม่เสนอข้อมูลข่าวสารใด ๆ ก็อาจนำไปสู่ความหายนะเช่นกัน นอกจากนี้ ความพยายามในการสื่อสารแบบสองทางจะช่วยได้มาก นั่นคือ เปิดช่องทางบนสื่อสังคมออนไลน์ให้ประชาชนได้แจ้งว่าตนเองปลอดภัย ตรวจสอบข่าวร้ายกับสื่อหลาย ๆ ช่องทางให้มีความสำคัญกับตรวจสอบข้อมูลการร้องขอความช่วยเหลือฉุกเฉินจากเหยื่อในเหตุการณ์ก่อนสิ่งอื่นใด

สิ่งที่ควรคำนึงในการรายงานข่าวอาชญากรรมคือไม่ควรนำเสนอข่าวลือที่แพร่สะพัดทางสื่อสังคมออนไลน์ ข้อมูลที่ได้รับการยืนยันอย่างเป็นทางการจะน่าเชื่อถือกว่า อย่างไรก็ตาม ข่าวสารที่ไม่เป็นทางการแต่มีข้อมูลสนับสนุนที่มากพออาจมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำเสนอได้ และควรระมัดระวังในการเสนอข่าวเกี่ยวกับคดีที่ยังไม่ถึงที่สุด นอกจากนี้ การรายงานข่าวสดทางโทรทัศน์อาจมีผลกระทบต่อแผนปฏิบัติการเพื่อความปลอดภัยในสถานการณ์นั้น ๆ จึงควรระมัดระวัง

เครื่องมือทางอินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการจัดการกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร

ข่าวลวงจากสื่อสังคมออนไลน์อาจแพร่ออกไปด้วยความผิดพลาด หรืออาจเกิดจากความตั้งใจที่จะทำลายความน่าเชื่อถือของนักข่าวหรือหน่วยงาน โดยไม่แสดงตัวตนหรือใช้ชื่อปลอม ดังนั้น การตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเองจึงเป็นสิ่งสำคัญในปัจจุบัน แต่อาจเกิดความเสี่ยงเนื่องจากขณะที่กำลังตรวจสอบข้อมูลอยู่นั้น ข้อมูลที่บิดเบือนก็อาจแพร่ไปอย่างรวดเร็ว แนวทางโดยทั่วไปที่ควรดำเนินการคือ เรียบเรียงข่าวด้วยความกังวลตลอดเวลา ระวังแหล่งข้อมูลนิรนามเสมอ

สื่อสังคมออนไลน์สามารถเปิดเผยข้อมูลมากมายเกี่ยวกับแหล่งข่าว คือ สถานที่ที่เผยแพร่ข้อมูล ปฏิสัมพันธ์ของแหล่งข่าวกับผู้อื่นจะทำให้ทราบว่าเป็นโปรแกรมอัตโนมัติหรือเป็นคนจริง ๆ

การตรวจสอบภาพที่เผยแพร่อาจทำได้โดยพิจารณาว่าภาพดังกล่าวถูกตัดต่อด้วยวิธีการทางดิจิทัลหรือไม่ ทั้งยังสามารถยืนยันเวลาและสถานที่ที่มีการถ่ายภาพนั้น ๆ โดยใช้โครงสร้างข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ รวมทั้งร่องรอยของภาพที่ปรากฏในเนื้อหา

ประเภทของภาพลวงที่มักพบเสมอ ได้แก่ ภาพเก่าที่นำมากล่าวอ้างใหม่ในประเด็นที่ต้องการสื่อสาร ภาพตัดต่อทางดิจิทัลโดยใช้ซอฟต์แวร์ และภาพต้นฉบับที่นำมาเผยแพร่โดยมีเจตนาหลอกลวง

ปัจจุบันมีเครื่องมือทางอินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการตรวจสอบหลายช่องทาง คือ

- ทางเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้แก่ UK-Fullfact.org, Africa Check, Chequeado (Argentina), Les Décodeurs (France), Faktisk (Norway)

- ทาง facebook: <https://inteltechniques.com/osint/facebook.html>

- ทาง twitter: www.botcheck.me

- การวิเคราะห์แสงเงากับภาพต้นฉบับทาง google:

<https://newsinitiative.withgoogle.com/training/lessons?tool=Google%20Search&image=search> ,
Google NewsLab for journalists

- การพิสูจน์ว่าเป็นภาพตัดต่อหรือไม่ทาง google:

<https://support.google.com/websearch/answer/132580?hl=en>, www.Tineye.com

การต่อสู้กับข้อมูลข่าวสารที่ผิด

ผู้สื่อข่าวอาจไม่ทราบว่าได้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ผิดออกไป จึงจำเป็นต้องพินิจพิเคราะห์อย่างละเอียดด้วยหลักการรู้เท่าทันสื่อ การตรวจสอบข้อมูล และการกระตุ้นประชาชนให้เข้าใจเรื่องของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร

องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ให้ความสำคัญต่อการรู้เท่าทันสื่อ เพราะถือว่าเป็นทักษะชีวิต โดยเฉพาะการรู้เท่าทันข่าวของประชาชน โดยเน้นที่การเข้าใจภาษาข่าว หลักการเขียนข่าว ให้รู้เท่าทันว่าเราสามารถถูกนำไปใช้ในทางที่เป็นภัยได้อย่างไร

หากประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อ จะสามารถบ่งชี้และป้องกันตนให้พ้นจากพิษภัยของการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารได้ ในขณะที่ตัวผู้สื่อข่าวเองก็ควรมีกลไกในการไตร่ตรองผลงานของตนเองก่อนเผยแพร่ออกไป โดยการวิเคราะห์และตีความเนื้อหาข่าวอย่างละเอียด ตรวจสอบจากหลักฐานอ้างอิง และกำกับดูแลกันเองด้วย

กระบวนการวินิจฉัยเนื้อหาข้อมูลข่าวสารแบบสะท้อนตนเองอย่างมีเป้าหมาย

- มีความรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหา
- ศึกษาข้อมูลตลอดเวลา
- ตื่นตัวในการใช้ความคิดเชิงวิพากษ์
- เชื่อมั่นในการตั้งคำถามอย่างมีเหตุผล
- มั่นใจในความสามารถของการโต้แย้งด้วยเหตุผล
- เปิดใจในการยอมรับมุมมองความคิดที่แตกต่าง
- มีความยืดหยุ่นในการพิจารณาความคิดเห็นอื่น ๆ
- มีใจเป็นธรรม
- ยอมรับอคติที่ตนมีต่อเรื่องต่าง ๆ
- พร้อมที่จะรับพิจารณามุมมองใหม่ ๆ

บทบาทของ UNESCO ในการรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร

UNESCO ได้จัดทำคู่มือให้ความรู้แก่ผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับหลักการสารศาสตร์กับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ซึ่งแบ่งเนื้อหาตามหลักการสารศาสตร์ ๗ ประการดังนี้

๑. หลักการสารศาสตร์กับการให้ความไว้วางใจสื่อ
๒. ข้อคำนึงเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่ถูกบิดเบือน
๓. การพลิกโฉมของวงการข่าว
๔. การรู้เท่าทันสื่อเพื่อรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารและการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่มีเจตนาร้าย
๕. การตรวจสอบข้อเท็จจริง
๖. การตรวจสอบสื่อสังคม
๗. การรับมือกับการนำสื่อออนไลน์ไปใช้ในทางที่ผิด

นอกจากนี้ ยูเนสโกยังศึกษาค้นคว้าในหลายประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย เมียนมา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และญี่ปุ่น เพื่อทบทวนนโยบายที่ช่วยส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและหาแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุดเพื่อรับมือกับเรื่องนี้

UNESCO ได้ให้หลักการของการรู้เท่าทันสื่อไว้ ดังนี้

๑. ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ สื่อ และเทคโนโลยีการสื่อสารต่าง ๆ ตลอดจนผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร มีไว้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในหลักการทุกอย่างจึงควรมีความสำคัญเท่าเทียมกัน
๒. ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างสรรค์เนื้อหาผ่านสื่อได้ ทุกคนจึงต้องได้รับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการแสดงความเห็น การรู้เท่าทันสื่อจะทำให้เกิดความเสมอภาคกันในสังคมตามหลักมนุษยธรรม
๓. ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่ไม่จำเป็นต้องมีความเป็นกลางเสมอ ความเข้าใจในเรื่องการรู้เท่าทันสื่อจะช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงธรรมชาติในเรื่องนี้
๔. โดยทั่วไปประชาชนทุกคนมีความสนใจ อยากรู้ และต้องการสื่อสารข้อมูลใหม่ ๆ ตลอดเวลา ตามหลักการรู้เท่าทันสื่อ ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเท่าที่ตนต้องการ
๕. การรู้เท่าทันสื่อและข้อมูลไม่ใช่สิ่งที่ทำกันง่าย ๆ แต่ต้องอาศัยประสบการณ์และเป็นกระบวนการที่มีพลวัตร ทั้งนี้ จะบรรลุผลต่อเมื่อประชาชนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง โดยสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดาย มีการประเมิน ใช้ข้อมูลที่มีอยู่ เพื่อผลิตและเผยแพร่เนื้อหาตามความคิดของตนผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารออกไป

การนำเสนอและการอภิปรายเป็นรายกลุ่ม

กิจกรรมที่ ๑ การฝึกปฏิบัติเป็นรายกลุ่ม ศึกษาพร้อมกับวิเคราะห์กรณีตัวอย่าง ด้วยการแยกประเภทของข่าวหรือข้อมูลที่เป็นเรื่องจริงควรเชื่อและเผยแพร่ได้ เรื่องเท็จที่ไม่สามารถเผยแพร่ได้ ข้อมูลที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จ หรือเรื่องที่เป็นเรื่องจริงที่ไม่ควรเผยแพร่และรอการพิสูจน์ และรายงานเป็นรายกลุ่ม

กิจกรรมที่ ๒ วิพากษ์ผลการศึกษาดูงานศูนย์ข่าวร็อกเกต เป็นรายบุคคล

กิจกรรมที่ ๓ การฝึกปฏิบัติเป็นรายกลุ่ม สร้างสรรค์รายการทางมัลติมีเดียเพื่อสร้างความตระหนักให้กับประชาชนเกี่ยวกับการรู้เท่าทันการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร ข่าวลวงต่าง ๆ ทางสื่อ ทุกประเภท และรายงานเป็นรายกลุ่ม

การประเมินผล

ผู้เข้าร่วมอบรมมีระดับความคิดเห็นต่อกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “บทบาทสื่อมวลชนในการรับมือกับการบิดเบือนข้อมูลข่าวสาร (AIBD/NBT Regional Workshop on Media’s Roles in Coping with Disinformation)” ดังนี้

๑. ผู้เข้าร่วมการประชุมฯ มีความพึงพอใจต่อเนื้อหาที่ได้รับอยู่ในระดับดีมากที่สุด
๒. ผู้เข้าร่วมประชุมฯ มีความพึงพอใจต่อวิทยากรด้านบุคลิกภาพ เทคนิคการสอน การถ่ายทอดความรู้และวิธีการนำเสนอ อยู่ในระดับดีมาก
๓. ผู้เข้าร่วมประชุมฯ มีความพึงพอใจต่อสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนอยู่ในระดับดีมาก
๔. ผู้เข้าร่วมประชุมฯ มีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการอยู่ในระดับมากที่สุด
๕. ความคิดเห็นอื่นๆ มีดังนี้
 - เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการที่ได้ประโยชน์ มีการฝึกคิด ฝึกวิเคราะห์ เปิดมุมมอง ต้องการให้มีการจัดประชุมในเรื่องนี้ในระดับที่ยากขึ้นสำหรับผู้มีประสบการณ์
 - ควรเพิ่มกิจกรรมนอกห้องอบรมให้มากขึ้น
 - ควรเพิ่มเวลาการอบรมให้นานกว่านี้
 - ควรมีการขยายผลองค์ความรู้แก่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ

กรมประชาสัมพันธ์

เมษายน ๒๕๖๒